

MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS

*Akademien för hållbar samhälls-
och teknikutveckling*

EXAMENSARBETE 15HP

Arbetsmiljöarbetet på Sveriges BostadsrättsCentrum

Vad ändringarna i arbetsmiljölagen innebär

Examensarbete vid Mälardalens Högskola
i samarbete med Sveriges BostadsrättsCentrum AB

Utfört av Alexandra Abrahamsson

Västerås, den 6 juni 2010

Abstract

This diploma work was performed because the company Sveriges BostadsrättsCentrum, with the abbreviation SBC, had a need to gain insight into how changes in the Work Environment Act and related regulations which took effect January 1, 2009 affecting their work with the work environment. The changes mean that the client may hand over his work environment responsibilities to a contractor and that he has to select so-called building work environment co-ordinators. At SBC they are working as representatives for tenant-owner's association when a construction is about to be carried out. The purpose was to ascertain how changes may affect the work at SBC. The diploma work intends to educate the staff at SBC how work with the work environment would look like if they met the regulatory requirements. The main issue that the diploma work deals with is whether SBC has the responsibility to select a building work environment co-ordinator for the planning and projecting before the contractor takes over responsibility for the work environment. Questions were answered by information from the Work Environment Act, AFS 1999:3 and other material from the Work Environment Authority. Two interviews with staff at the Work Environment Authority were also held. One of the conclusions drawn from the diploma work is that it's the client who will select a building work environment co-ordinator for the planning and projecting. That should be done as soon as the planning and projecting has begun. The planning and projecting usually begins before the main contractor takes over responsibility for the work environment as the employee. It is not clear that SBC will take on the client's responsibility to select a building work environment co-ordinator for the planning and projecting in the early planning, before the contractor takes on responsibility and there are several ways to do this.

Keywords: Sveriges BostadsrättsCentrum AB, SBC, building work environment co-ordinator for the planning and projecting, building work environment co-ordinator, work environment, Work Environment Act, employee, client

Förkortningar

AF	Administrativa föreskrifter
AFS	Arbetsmiljöverkets författningssamling
AML	Arbetsmiljölagen
BAS-P	Byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering
BAS-U	Byggarbetsmiljösamordnare för utförande
EEG	Europeiska Ekonomiska Gemenskapen
EG	Europeiska Gemenskapen
SBC	Sveriges BostadsrättsCentrum AB

Förord

Detta examensarbete, som omfattar 15 hp, utfördes under vårterminen 2010 inom akademien för hållbar samhälls- och teknikutveckling vid Mälardalens Högskola i Västerås och avslutar min utbildning till byggnadsingenjör med inriktning mot fastighetsförvaltning och byggnadsproduktion.

Examensarbetet utfördes som ett uppdrag åt SBC, där de ville få kännedom om hur ändringarna i arbetsmiljölagen och tillhörande föreskrifter skulle kunna komma att påverka arbetsmiljöarbetet på företaget. Den information som ligger till grund för arbetet hämtades från litteratur och intervjuer. Jag hoppas att examensarbetet ska ge berörd personal på SBC bra information om hur det framtida arbetsmiljöarbetet kan komma att fungera.

Jag vill rikta ett tack till min handledare Michael Eklund för ett bra stöd och för de idéer och förslag som han har bidragit med.

Jag vill även tacka min examinator Sone Nydert på Mälardalens högskola.

Västerås, 2010-05-25

Alexandra Abrahamsson

Sammanfattning

Den 1 januari 2009 började ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete att gälla. Dessa har anpassats efter Europeiska Gemenskapens byggplatsdirektiv. Dessa ändringar innebär bland annat att byggherren kan överlåta sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare och att han måste utse byggarbetsmiljösamordnare. Ändringarna innebär även att byggherrar måste förändra arbetsmiljöarbetet till den grad att de nya reglerna följs. Sveriges BostadstättsCentrum, som har förkortningen SBC, fungerar som ombud åt bostadsrättsföreningar när en byggnadsentreprenad ska utföras och de hamnar därför i en slags mellanroll där de varken är byggherre eller utförare.

Syftet med examensarbetet har varit att ta reda på hur ändringarna kan komma att påverka arbetet på SBC och målet har varit att ge SBC en bra bild av hur deras arbetsmiljöarbete skulle kunna fungera för att uppfylla de nya lagkraven. Examensarbetets viktigaste frågeställningar handlar om vilket ansvar SBC får i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare, om SBC har ansvaret att utse en BAS-P fram till dess att entreprenören tar över ansvaret för arbetsmiljön, hur SBC bör skriva för att överlåta både BAS-P och BAS-U-ansvaret till nästa part och om det finns någon gräns för hur utförliga handlingarna ska vara för att räknas som planering/projektering.

För att kunna besvara de frågeställningar som ställdes upp i det tidiga skedet av examensarbetet har en litteraturstudie utförts där information hämtades från arbetsmiljölagen, föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete och annat material från Arbetsmiljöverket. Dessutom har två intervjuer med personal på Arbetsmiljöverket utförts, de intervjuade är dels en ingenjör vid namn Gilbert Önsten och dels med en jurist som heter Charlotta Gottschalk Dieden.

En av de slutsatser som har kunnat dras av resultatet är att det alltid är byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön så länge han inte överlåter ansvaret på en uppdragstagare. Om SBC inte tar på sig rollen som uppdragstagare gäller det endast för SBC att ta hänsyn till arbetsmiljön inom ramen för uppdraget. En annan slutsats är att byggherren ska utse en BAS-P när planeringen och projekteringen har påbörjats och det sker ofta innan totalentreprenören kommer in i bilden. När totalentreprenören tar över ansvaret som uppdragstagare får dennes

BAS-P avlösa byggherrens. Om SBC ska ta på sig byggherrens BAS-P-ansvar i den tidiga planeringen innan entreprenören övertar ansvaret är något av en förhandlingsfråga och det finns flera sätt att göra detta på.

En ytterligare slutsats är att det inte finns några formella krav på hur ett överlåtande av arbetsmiljöansvaret ska skrivas, men det krävs ett tydligt avtal mellan byggherre och uppdragstagare och det måste framgå att ansvaret för arbetsmiljön överläts. Att SBC som i nuläget i de Administrativa föreskrifterna och i entreprenadkontraktet anger att totalentreprenören övertar ansvaret borde vara fullt tillräckligt. En sista slutsats är att det inte finns någon gräns för hur utförliga de handlingar som SBC upprättar och som ligger till grund för entreprenaden ska vara för att räknas som planering eller projektering, men Arbetsmiljöverket vill att beaktande av arbetsmiljön inleds så tidigt som möjligt i projektet. En BAS-P ska utses när byggherren kommer in i planerings- och projekteringskedet och förslagshandlingen som SBC upprättar bör räknas som planering och projektering.

Innehåll

1	Inledning.....	2
1.1	Bakgrund	2
1.2	Syfte och Mål.....	3
1.3	Frågeformulering	3
1.4	Avgränsning.....	3
1.5	Metod och material	4
2	Litteraturstudie	5
2.1	Ändringar i arbetsmiljölagen	5
2.1.1	Uppdragstagare.....	6
2.1.2	Byggherrens utökade ansvar	7
2.1.3	Byggarbetsmiljösamordnare.....	8
2.1.4	Arbetsmiljöplan.....	10
3	Resultat.....	12
3.1	Svar på frågeställningarna - Egna tolkningar	12
3.2	Intervjuer	16
3.2.1	Ingenjör på Arbetsmiljöverket	16
3.2.2	Jurist på Arbetsmiljöverket	18
4	Diskussion	21
5	Slutsatser	23
6	Förslag till fortsatt arbete	26
7	Referenser.....	27
7.1	Litteratur	27
7.2	Internet.....	28
7.3	Personliga kontakter	28

Bilaga 1 - Intervjufrågor

Bilaga 2 - Utdrag ur AF

1 Inledning

I det första kapitlet behandlas bakgrunden till examensarbetet, syfte och mål med arbetet, de frågeformuleringar som examensarbetet ska besvara och en beskrivning av arbetets metod och material. I det andra kapitlet, Litteraturstudier, erhålls en beskrivning av ändringarna i arbetsmiljölagen och i tillhörande föreskrifter som trädde i kraft 1 januari 2009. Det tredje kapitlet, Resultat, behandlar svaren på frågeställningarna, dels mina egna tolkningar och dels svar från intervjuer med personal på Arbetsmiljöverket. Efter Resultat följer kapitlen Diskussion, Slutsatser och Förslag till fortsatt arbete. I examensrapporten används det så kallade Harvardsystemet och källor anges därmed löpande i texten och jag har även valt att uppge på vilka sidor det är möjligt att finna informationen.

1.1 Bakgrund

Den 1 januari 2009 började ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete att gälla. Dessa har främst anpassats efter Europeiska Gemenskapens byggplatsdirektiv (*Arbetsmiljölagen 2010*, s. 9). Dessa ändringar innebär bland annat att byggherrens ansvar nu även omfattar planering och inte endast projektering som tidigare och att byggherren kan överlåta hela sitt arbetsmiljöansvar på en uppdragstagare. Byggherren är den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete. En av de största förändringarna medför att byggherren ska utse byggarbetsmiljösamordnare, dels en för planering och projektering och dels en för utförande (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen 2009*, s. 2).

Dessa ändringar innebär att byggherrar måste förändra arbetsmiljöarbetet i den utsträckning som krävs för att de nya reglerna ska uppfyllas. Sveriges BostadsrättsCentrum, som förkortas SBC, fungerar som ombud åt bostadsrättsföreningar när en byggnadsentreprenad ska utföras. Därmed hamnar de i en slags mellanroll där de varken är byggherre eller utförare. Därför finns ett behov om att få kunskap om hur ändringarna kan komma att påverka arbetet på SBC. På grund av detta vill SBC ha ett antal frågeställningar besvarade angående hur ändringarna påverkar arbetsmiljöarbetet.

Intresset för ämnet arbetsmiljö har väckts under min studietid och det är ett väldigt viktigt ämne som har uppmärksamats mycket den senaste tiden. Inte minst på grund av de dödsfall på arbetsplatser som det har varit möjligt att läsa om i media.

1.2 Syfte och Mål

Syftet med examensarbetet är att underlätta för berörda personer på SBC genom att ta reda på hur ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete kan komma att påverka arbetet på företaget. Dessa personer ska genom att läsa examensarbetet kunna förstå vad ändringarna innebär och hur det skulle kunna vara att arbeta efter de nya reglerna.

Målen med examensarbetet är att ge de personer som påverkas av ändringarna på SBC en bra bild av hur deras arbetsmiljöarbete skulle kunna fungera för att uppfylla lagkraven efter ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete, att skriva en upplysande rapport som personalen på SBC kan ha användning av och att besvara frågeställningarna på ett informativt sätt.

1.3 Frågeformulering

De frågeställningar som SBC har ett behov av få svar på och som kommer att tas upp i denna examensrapport är:

1. Vilket ansvar får SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare?
2. Om SBC tar fram en förslagshandling för en entreprenad, räknas den handlingen som en projektering eller konstruktion och är de tvungna att utse en BAS-P?
3. Om SBC har skapat en handling där ansvaret för BAS-P och BAS-U överläts till den huvudentreprenör som ska utföra tjänsten/entreprenaden, är SBC BAS-P till dess att entreprenören skrivit under avtalet?
4. Hur bör SBC skriva för att överlåta både BAS-P och BAS-U-ansvaret till nästa part?
5. I vilket läge, enligt den nya lagen, krävs BAS-P-ansvar för förslagshandling, rambeskrivande handling respektive slutlig handling, som ligger till grund för den tjänst/entreprenad som ska utföras?

1.4 Avgränsning

Examensarbetet avgränsas genom att endast ta upp hur ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete påverkar arbetet på SBC. I examensrapporten kommer en beskrivning av ändringarna att presenteras, den avgränsas genom att endast ta upp de ändringar som är relaterade till frågeställningarna. Examensarbetet avgränsas också genom att besvara endast de frågeställningar som finns uppställda.

1.5 Metod och material

Examensarbetet har utförts genom en litteraturstudie där fakta främst har hämtats från arbetsmiljölagen, föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete och annat material från Arbetsmiljöverket.

För att lättare kunna besvara de frågeställningar som ställdes upp i examensarbetets tidiga skede har två intervjuer utförts med personal på Arbetsmiljöverket. De intervjuade är dels en ingenjör vid namn Gilbert Önsten och dels en jurist som heter Charlotta Gottschalk Dieden.

2 Litteraturstudie

Kapitlet innehåller en beskrivning av de ändringar i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna om byggnads- och anläggningsarbete som berör frågeställningarna i frågeformuleringen. I litteraturstudien användes arbetsmiljölagen och föreskrifterna om byggnads- och anläggningsarbete. Material från Arbetsmiljöverket har varit till god hjälp, eftersom ändringarna beskrivs på ett utförligt sätt och även Arbetsmiljöverkets hemsida har använts.

2.1 Ändringar i arbetsmiljölagen

Ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete började gälla den 1 januari 2009. Dessa ändringar genomfördes för att anpassa svenska föreskrifter efter EG-direktiven inom arbetsmiljöområdet. De grundläggande EG-reglerna för säkerhet och hälsa i arbetet fastställs i ramdirektivet 89/391/EEG. Ramdirektivet har sedan en mängd särdirektiv, dessa anger minimikrav som måste uppfyllas i EU:s medlemsländer. Ett av särdirektiven är EG:s byggarbetsplatsdirektiv 92/57/EEG, det innehåller minimikrav för säkerhet och hälsa på tillfälliga eller rörliga byggarbetsplatser (*AFS 2008:16* 2008, s. 12).

Europeiska kommissionen framförde den 4 april 2006 kritik mot vissa delar av det svenska genomförandet av byggarbetsplatsdirektivet. Arbetsmiljölagen och AFS 1999:3 har omarbetats för att anpassas efter detta direktiv. Arbetsmiljölagens tredje kapitel har utökats med nya bestämmelser om byggnads- och anläggningsarbete (*AFS 2008:16* 2008, s. 12). Anpassningarna till byggplatsdirektivet har bidragit till relativt stora förändringar i arbetsmiljöreglerna, men i verkligheten är förändringarna förhållandevis små, jämfört med hur det var innan anpassningarna genomfördes. Samtidigt som reglerna har skärpts för byggherren genom att han har kvar ett övergripande ansvar för samordnarens uppgifter så balanseras det genom att han kan överlämna sitt ansvar till en uppdragstagare (*Prop. 2008/09:5* 2008, s. 57).

De konsekvenser som ändringarna ger är ett utbildningsbehov och ett behov av väsentlig information som gör att branschen lättare kan anpassas efter de nya reglerna. En positiv effekt av ändringarna är att det underlättar fri rörlighet av tjänster, genom att anpassningar har skett till de regler som gäller i andra europeiska länder. Det kan på sikt medföra en ekonomisk vinst

för samhälle och företag. De nya reglerna blir mer logiska än de föregående som hade tillkommit efterhand under en längre tid (*Prop. 2008/09:5 2008, s. 57-58*).

Bearbetningen av arbetsmiljöreglerna leder till att fördelningen av ansvaret för arbetsmiljön i ett byggprojekt förändras. Några av ändringarna i arbetsmiljölagen och föreskrifter beskrivs närmare i detta avsnitt.

2.1.1 Uppdragstagare

Om byggnadsarbetet sker som ett samlat uppdrag, genom till exempel totalentreprenad, kan byggherren överlåta arbetsmiljöansvaret på en uppdragstagare. I lag och föreskrifter kallas den som övertar byggherrens arbetsmiljöansvar för uppdragstagare och därför kommer denna benämning att användas endast i detta sammanhang i rapporten. Det kan finnas en uppdragstagare för planering och projektering och en för utförandet. Villkoret för att byggherren ska kunna överlåta ansvaret är att uppdragstagaren har i uppgift att planera och projektera eller genomföra byggprojektet. Om avtal träffas innebär det att uppdragstagaren går in i byggherrens ställe. Allt som står om byggherrens arbetsmiljöansvar i lagar och föreskrifter gäller därmed uppdragstagaren istället (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen 2009, s. 3*). Om det finns särskilda skäl har Arbetsmiljöverket möjlighet att flytta ansvaret mellan byggherren och uppdragstagaren. Det kan till exempel vara nödvändigt om byggherren har lagt sig i uppdragstagarens arbete i den utsträckningen att uppdragstagarens självständighet kan ifrågasättas (*Arbetsmiljölagen 2010, s. 46*).

En uppdragstagare kan både ta över byggherrens ansvar och hans arbetsuppgifter. Det krävs två avtal mellan byggherren och uppdragstagaren, dels ett avtal om uppdragstagarens uppgift att utföra ett visst arbete i byggprocessen och dels ett avtal där det framgår att uppdragstagaren har övertagit byggherrens arbetsmiljöansvar. Det sistnämnda avtalet kan regleras i det första, det vill säga i entreprenadavtalet. Dessa två avtal krävs inte vid en konsumententreprenad, eftersom det vid en sådan är en privatperson som är byggherre. Om båda avtalen har träffats är det uppdragstagarens uppgift att för byggherrens räkning uppfylla kraven enligt 3:6-7 AML (*Tillsynsserien 3/2009 2009, s. 8-9*). Det innebär i korthet att uppdragstagaren ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas för både byggskedet och den framtida användningen och att han ska utse byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering samt för utförandet (*Arbetsmiljölagen 2010, 3:6*).

Arbetsmiljöverket ska rikta sina krav mot byggherren istället för uppdragstagaren om byggherren inte kan visa de två avtalen som krävs, eller om uppdragstagaren inte självständigt ansvarar för planering och projektering och/eller för utförandet. Uppdragstagaren kan anses vara självständig om det är han som styr och beslutar i byggprocessen. Uppdragstagarens självständighet kan därför betvivlas om byggherren lägger sig i för mycket, vilket leder till oklarheter beträffande ansvaret (*Tillsynsserien 3/2009* 2009, s. 9).

Bygg- eller projektledningsföretag

Om det rör sig om ett självständigt uppdrag kan ett bygg- eller projektledningsföretag vara uppdragstagare. För att ett projektledningsföretag ska kunna vara uppdragstagare måste byggherren teckna ett avtal med företaget, som i sin tur tecknar avtal med entreprenörerna. Det krävs att projektledningsföretaget har det ekonomiska ansvaret. Bygg- eller projektledningsföretaget kan inte vara uppdragstagare om det endast fungerar som rådgivare till byggherren (URL: <http://www.av.se/fragorochsvar/1091.aspx>).

Entreprenören

Om uppdraget är självständigt kan byggherren och totalentreprenören avtala om att entreprenören övertar byggherrens arbetsmiljöansvar. Uppdraget kan betraktas som självständigt om entreprenören kände till de förutsättningar som byggherren angivit vid kontraktsskrivning och om entreprenören har fått fria händer att planera och projektera med hänsyn till förutsättningarna. Arbetsmiljöansvaret kan inte överlåtas om byggherren har skrivit förutsättningarna på ett sådant sätt att entreprenören inte kan utföra uppdraget enligt arbetsmiljölagstiftningen (URL: <http://www.av.se/fragorochsvar/1092.aspx>).

2.1.2 Byggherrens utökade ansvar

Byggherrens arbetsmiljöansvar under förberedelseskedet omfattade förut endast projekteringen, de nya reglerna innebär att byggherren även måste ta hänsyn till arbetsmiljösynpunkter under planering. Det betyder att byggherren behöver beakta ett antal planeringsfrågor. Dessa frågor kan till exempel handla om att ha tillräckligt tilltagna byggtider för att förhindra risker för olycksfall, att ha tillräckligt stora etableringsområden vilket leder till att personalutrymmen med mera får plats, att se till att transporter sker på ett bra sätt ur arbetsmiljösynpunkt och att byggherren innan rivning och ombyggnad kartlägger om det förekommer hälsofarligt material (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen* 2009, s. 3).

Det är byggherren, det vill säga den som låter utföra byggnads- eller anläggningsarbete, som har det övergripande ansvaret för att arbetsmiljön under byggskedet beaktas redan under planeringen och projekteringen. Han ska även se till att utförandet samordnas ur arbetsmiljösynpunkt. Byggherren ansvarar också för att förhandsanmälan, arbetsmiljöplan och dokumentation upprättas (*Säkrare bygg- och anläggningsarbete* 2009, s. 12).

2.1.3 Byggarbetsmiljösamordnare

En nyhet efter ändringarna är att rollen samordningsansvarig har tagits bort och ersatts med byggarbetsmiljösamordnare. Sådana ska utses för alla byggnads- och anläggningsarbeten, inte bara byggarbetsplatser där flera entreprenörer bedriver arbete. Byggherren ska utse en byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) och en för utförandet av entreprenaden (BAS-U). Byggarbetsmiljösamordnaren ska vara en fysisk eller en juridisk person och det kan vara samma person som är BAS-P och BAS-U. Byggherren kan även utse sig själv, men måste fortfarande göra ett aktivt val. Byggherren och byggarbetsmiljösamordnaren ska båda se till att uppgifter blir genomförda, men byggherren har ett så kallat "backup-ansvar" (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen* 2009, s. 4).

Även om byggarbetsmiljösamordnaren har ett eget skyddsansvar har byggherren alltid kvar ett parallellt ansvar. Det innebär att Arbetsmiljöverket kan ställa krav på byggherren att åtgärda eventuella brister om det skulle vara nödvändigt. Byggarbetsmiljösamordnaren har inte bara ett ansvar för rena samordningsfrågor på byggarbetsplatsen, utan ska även samordna åtgärder för kontroller av att arbetsmiljoregler och arbetsmiljöplanen följs. Arbetsmiljöverket har rätt att ställa krav på byggherren att utse byggarbetsmiljösamordnare om ett aktivt val inte har skett (*Tillsynsserien 3/2009* 2009, s. 5). Det finns inga formkrav vid byggherrens val av byggarbetsmiljösamordnare, men det krävs ett aktivt ställningstagande från byggherrens sida (*Arbetsmiljölagen* 2010, s. 45).

Byggherren ska lämna en förhandsanmälan till Arbetsmiljöverket innan byggnadsarbetet påbörjas, emellertid inte vid mindre arbeten. I förhandsanmälan ska det framgå vem som är utsedd till byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering samt för utförandet och vilken tidsperiod byggarbetsmiljösamordnarna är utsedda för (*AFS 2008:16* 2008, s.7, 11). Vad det gäller hur byggarbetsmiljösamordnarens kompetens ska dokumenteras, så finns det inga formella krav. Arbetsmiljöverket kan emellertid begära dokumentation som styrker

byggarbetsmiljösamordnarens lämplighet om det finns några tveksamheter (URL: <http://www.av.se/fragorochsvar/1099.aspx>).

Erfarenhet och kunskap

Det är viktigt att byggarbetsmiljösamordnaren har den erfarenhet och kompetens som krävs och att kvalifikationerna kan styrkas av byggherren. Det krävs kunskaper om arbetsmiljö, arbetsmiljölagen, arbetsmiljöförordningen och om de föreskrifter som berör det aktuella arbetet. Det är även viktigt med erfarenhet av byggnads- och anläggningsarbete samt av samordning och ledning av byggprojekt. Det är dessutom nödvändigt att BAS-P har tidigare erfarenhet av projektering (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen* 2009, s. 4).

Byggarbetsmiljösamordnaren behöver även ha kunskap om arbetsskadestatistiken, riskbedömning och översiktlig kunskap om de vanligaste metoderna för riskbedömning. Det är bra att som byggarbetsmiljösamordnare känna till de vanligaste arbetsmiljöproblemen och hur de kan avhjälpas. En BAS-P behöver även ha särskilda kunskaper om de områden som ska redovisas i arbetsmiljöplanen. Från och med den 1 januari 2011 finns det krav på att byggarbetsmiljösamordnaren ska ha utbildning som ger tillräckliga kunskaper. Utbildningen bör bland annat beskriva hur samordningen kan skötas rent praktiskt och den bör avslutas med ett kunskapsprov (*Utbildning av byggarbetsmiljösamordnare* 2010).

BAS-P

Enligt 11§ AFS 1999:3 ska BAS-P samordna planeringen och projekteringen med hänsyn till arbetsmiljön för att förebygga risker för ohälsa och olycksfall under utförandet. BAS-P ska vara med och leda och planera projekteringen och har bland annat i uppgift att samordna de olika aktörerna. Det kan till exempel handla om att samordna olika projektörer med följden att de observerar varandras lösningar, därmed kan arbetsmiljörisker vid utförandet undvikas. BAS-P har även i uppgift att ta fram en arbetsmiljöplan för projektet innan etablering sker, om en sådan krävs och en dokumentation som innehåller information om arbetsmiljön för framtida drift, underhåll och reparation med mera (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen* 2009, s. 5).

Dokumentationen ska vara färdig vid avslutandet av arbetena och den ska beskriva konstruktion, utformning och byggprodukter som använts i objektet. Det är viktigt att allt som har betydelse för säkerhet och hälsa vid framtida drift, underhåll, reparation, ändring och

rivning ska dokumenteras (*AFS 1999:3 2009*, 12 b §). Dokumentationen ska anpassas till förändringar som sker under byggskedet och den ska förvaras så länge objektet kvarstår. Vid en överlåtelse av objektet ska dokumentationen överlämnas (*AFS 1999:3 2009*, 9 §).

De samordningsuppgifter som BAS-P har kan hänföras till den generella planeringen av byggnadsarbetet. BAS-P ska minimera risker som beror på bristfällig samordning och för att lyckas med det krävs det att byggherren och BAS-P hela tiden samverkar under planering och projektering. BAS-P kan få i uppdrag av byggherren att utföra uppgifter som byggherren har ansvar för (*Tillsynsserien 3/2009 2009*, s. 6).

BAS-U

BAS-U har i uppgift att samordna byggnads- och anläggningsarbetena ur arbetsmiljösynpunkt. Han ska även anpassa arbetsmiljöplanen efter hur arbetena verkligen utförs och kontrollera att arbetena utförs på ett riktigt sätt (*Säkrare bygg- och anläggningsarbete 2009*, s. 12).

Byggarbetsmiljösamordnare för utförandet ska medverka i planeringen som görs i samband med utförandet av byggnadsarbetet. BAS-U har i uppgift att ansvara för att hänsyn tas till arbetsmiljön vid val av metoder, utrustning och vid sam- och tidplanering. BAS-U ska även se till att arbetsmiljöregler och aktuell arbetsmiljöplan följs och måste därför hålla sig uppdaterad genom till exempel skyddsronder och uppföljningar. Han ska också se till att tekniska anordningar är besiktigade och provade (*Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen 2009*, s. 5).

2.1.4 Arbetsmiljöplan

Om förhandsanmälan krävs eller om något arbete med särskild risk, som anges i *AFS 2009:16 12 a §*, ska utföras måste byggherren se till att en arbetsmiljöplan upprättas.

Arbetsmiljöplanen ska finnas tillgänglig innan etableringen och byggherren ska även se till att den anpassas efter eventuella förändringar (*AFS 2008:16 2008*, 8 §). Det huvudsakliga syftet med arbetsmiljöplanen är att få ett underlag för hur arbetsmiljöarbetet ska bedrivas.

Arbetsmiljöplanen ska också beskriva hur faror som uppstår vid arbeten med särskild risk ska undvikas. Arbetet med arbetsmiljöplanen bör inledas när projekteringen och planeringen

påbörjas för att få med de överväganden beträffande arbetsmiljö som görs vid planering och projektering (*AFS 2008:16* 2008, s.21).

Det är byggarbetsmiljösamordnaren som har i uppgift att upprätta eller att låta upprätta arbetsmiljöplanen innan etableringen av byggarbetsplatsen äger rum (*AFS 2008:16* 2008, 12 §). Byggarbetsmiljösamordnaren ska även anpassa arbetsmiljöplanen efter verkliga arbetsmetoder och förutsättningar (*AFS 2008:16* 2008, 14 §). Arbetsmiljöplanen ska innehålla de regler som ska praktiseras på arbetsplatsen, en beskrivning av hur arbetsmiljöarbetet ska organiseras och en beskrivning av speciella åtgärder som ska vidtas när arbeten med särskild risk förekommer. Dessutom ska annan verksamhet som kommer att pågå samtidigt på byggarbetsplatsen beaktas i planen (*AFS 2008:16* 2008, 12 a §).

3 Resultat

Detta kapitel går ut på att besvara de frågeställningar som erhålls i kapitel 1.3

Frågeformulering. Först har jag gjort ett försök att besvara frågorna genom att själv tolka arbetsmiljölagen, föreskrifterna och annat material. Sedan har personal på Arbetsmiljöverket besvarat frågorna i två intervjuer. En sammanvägning av mina och de två intervjuade personernas svar finns i kapitel 5 Slutsatser.

3.1 Svar på frågeställningarna - Egna tolkningar

Med hjälp av arbetsmiljölagen, föreskrifter och annat material från Arbetsmiljöverket har svar på frågeställningarna sammanställts nedan. Egna tolkningar av texten i arbetsmiljölagen och föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete har emellertid fått göras eftersom det inte finns några tydliga svar. De egna tolkningarna står med kursiv stil.

1. Vilket ansvar får SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare?

I 3:6 AML framgår det att det är byggherren, den som låter utföra ett byggnads- eller anläggningsarbete, som ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas för både byggskedet och det framtida nyttjandet och som ska utse lämpliga byggarbetsmiljösamordnare. Byggherren ska även lämna en förhandsanmälan på Arbetsmiljöverket och se till att en arbetsmiljöplan och en dokumentation upprättas (AFS 1999:3 2009, 7-9 §). Det är alltså byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön för byggnads- eller anläggningsarbetet. Byggherren kan dock överlåta ansvaret på en självständig uppdragstagare enligt 3:7c AML, om denne självständigt ansvarar för planering och projektering eller utförandet.

Eftersom SBC fungerar som projektledare kan det finnas möjlighet att få rollen som uppdragstagare. Men så länge inget avtal har träffats ligger inget direkt arbetsmiljöansvar för byggnads- eller anläggningsarbetet på SBC. Om byggherren inte har träffat ett avtal med någon uppdragstagare ligger arbetsmiljöansvaret på denne.

En arbetsgivare ska göra det som krävs för att förhindra att en arbetstagare utsätts för ohälsa och olycksfall (Arbetsmiljölagen 2010, 2 §). Arbetsgivaren ska systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheten och därmed se till att arbetsmiljökraven uppfylls (Arbetsmiljölagen 2010, 2 a §). Arbetsgivarens ansvar avser endast de egna arbetstagarna, det finns inte något ansvar för personal hos anlitate entreprenörer (Arbetsmiljölagen 2010, s. 38).

Det arbetsmiljöansvar som SBC berörs av, gemensamt med alla företag, är ansvaret som en arbetsgivare har för de egna arbetstagarna.

2. Om SBC tar fram en förslagshandling för en entreprenad, räknas den handlingen som en projektering eller konstruktion och är de tvungna att utse en BAS-P?

En uppdragstagare kan vara en totalentreprenör vars uppdrag är att självständigt sköta planering, projektering och utförande av ett projekt och som har ett avtal med byggherren där han övertar ansvaret för arbetsmiljön (AFS 2008:16 2008, s. 14). Vid en totalentreprenad brukar byggherren låta göra nödvändiga utredningar för att fastställa de krav som det färdiga bygget ska uppfylla. Det kan till exempel handla om vissa material, viss utrustning och olika funktionskrav. Funktionskraven beskriver hur det färdiga bygget ska fungera vid framtida nyttjande. Kraven kan till exempel handla om slitage och hållfasthet. Byggherrens krav sammanställs sedan i ett så kallat ramprogram, vilket används som underlag i upphandlingen av en totalentreprenör. Totalentreprenören ska sedan genomföra både projektering och byggande (Nordstrand U. 2008, s. 62).

SBC fungerar som projektledare och hjälper bostadsrättsföreningar med att bland annat handla upp totalentreprenader för ombyggnationer. Den enklaste lösningen borde därför vara att låta totalentreprenören fungera som den uppdragstagare som övertar ansvaret för arbetsmiljön. Eftersom det är totalentreprenören som utför projekteringen räknas inte SBC:s förslagshandling som en projektering, den bör snarare räknas som ett ramprogram som är en del av förfrågningsunderlaget.

Byggherren ska utse en lämplig byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering samt för utförandet av arbetet (Arbetsmiljölagen 2010, 3:6). Om det träffas avtal med en uppdragstagare är det istället han som ska utse dessa (Arbetsmiljölagen 2010, 3:7c).

När totalentreprenören övertar byggherrens ansvar för arbetsmiljön tar han också på sig ansvaret att utse lämpliga byggarbetsmiljösamordnare. Men innan totalentreprenören kommer in i bilden har ju SBC för byggherrens räkning redan påbörjat planeringen i och med utformningen av förslagshandlingen/ramprogrammet. Det framgår inte på ett tydligt sätt i lag och föreskrift vad som räknas som planering. Därmed blir det svårt att besvara om det krävs en BAS-P innan avtalet med totalentreprenören träffas.

För att avtal ska kunna träffas med en uppdragstagare måste han ha fått i uppdrag att självständigt ansvara för planering och projektering eller utförande (*Arbetsmiljölagen 2010, 3:7c*). Uppdragstagaren är självständig om det är han som styr och beslutar i byggprocessen och om byggherren inte lägger sig i för mycket (*Tillsynsserien 3/2009 2009, s. 9*).

Det borde innebära att om SBC i arbetet med förslagshandlingen/ramprogrammet tar avgörande beslut och lägger sig i projekteringen mycket ska byggherren utse en BAS-P innan totalentreprenören påbörjar projekteringen. Eftersom SBC fungerar som byggherrens ombud i upphandlingen borde det medföra att SBC tar över det ansvaret och därmed ansvaret att utse en BAS-P. Sedan är det en tolkningsfråga vad det innebär att lägga sig i mycket och ta avgörande beslut. Enligt mig är det alltså olika från fall till fall om en BAS-P ska utses innan entreprenören kommer in i bilden, det beror på ramprogrammets omfattning.

3. Om SBC har skapat en handling där ansvaret för BAS-P och BAS-U överläts till den huvudentreprenör som ska utföra tjänsten/entreprenaden, är SBC BAS-P till dess att entreprenören skrivit under avtalet?

Förfrågningsunderlaget vid en totalentreprenad är inte lika detaljerat som vid övriga entreprenadformer. Totalentreprenören ska själv svara för tekniska lösningar med mera som grundar sig på byggherrens funktionskrav. Byggherrens krav bör endast beskriva det förväntade resultatet, inte det sätt som byggherren anser leder fram till resultatet. Men för att kunna påverka detaljutformningen lite mer kan han åberopa ett referensobjekt eller ange kvalitetskrav för vissa delar. Det bör inte vara för detaljerat eftersom totalentreprenören kan bli låst och ha för få valmöjligheter (*Söderberg J. 2009, s 121*).

Se även svar på fråga 2. Egentligen borde inte SBC ha något ansvar för BAS-P, men om SBC i förslagshandlingen/ramprogrammet tar avgörande beslut och lägger sig i mycket kan det ändå vara lämpligt att utse en BAS-P innan totalentreprenören skriver på kontraktet. Ansvaret för att utse en BAS-P faller på byggherren, men eftersom denne ofta har dålig kunskap om detta och eftersom SBC fungerar som byggherrens ombud är det lämpligt att SBC tar på sig ansvaret för att utse en BAS-P. Det bör dock framgå i kontraktet mellan SBC och byggherren (bostadsrättsföreningen) att SBC övertar ansvaret för arbetsmiljön fram till dess att totalentreprenören kontrakteras. Detta gäller emellertid endast i de fall SBC anser att de genom förslagshandlingen/ramprogrammet lägger sig i projekteringen. Om

förslagshandlingen/ramprogrammet, som det står ovan, endast beskriver det förväntade resultatet och anger något kvalitetskrav anser inte jag att det är att ta avgörande beslut. Ansvar för BAS-P kan alltså skilja sig åt mellan olika upphandlingar.

4. Hur bör SBC skriva för att överlåta både BAS-P och BAS-U-ansvaret till nästa part?

Mellan byggherren och uppdragstagaren krävs det dels ett avtal om uppdragstagarens uppgift att utföra ett visst arbete i byggprocessen och dels ett avtal där det framgår att uppdragstagaren har övertagit byggherrens arbetsmiljöansvar. Det senare avtalet kan regleras i det första, det vill säga i entreprenadavtalet (*Tillsynsserien 3/2009 2009, s. 8-9*).

Det är alltså möjligt att i entreprenadavtalet ange att uppdragstagaren övertar byggherrens arbetsmiljöansvar.

I AF AMA finns numera rubrikerna AFD.3641 Ansvar för byggarbetsmiljö, AFD.3642 Byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P) och AFD.3643 Byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U). Under dessa rubriker är det möjligt att ange att det är entreprenören som har ansvaret för byggarbetsmiljön och att det är han som ska utse byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering respektive för utförande.

Jag menar att det borde räcka med att i de Administrativa föreskrifterna ange att totalentreprenören övertar byggherrens arbetsmiljöansvar. Jag anser även att den text som SBC använder sig av i de Administrativa föreskrifterna idag (se bilaga 2) är fullt tillräcklig. Där framgår det att totalentreprenören ska överta byggherrens arbetsmiljöansvar och att han ska utse byggarbetsmiljösamordnare med erforderliga kvalifikationer.

5. I vilket läge, enligt den nya lagen, krävs BAS-P-ansvar för förslagshandling, rambeskrivande handling respektive slutlig handling, som ligger till grund för den tjänst/entreprenad som ska utföras?

På SBC har de valt att kalla de olika handlingarna som skapas innan entreprenören kontrakteras för förslagshandling, rambeskrivande handling och slutlig handling. Dessa ligger till grund för projekteringen som totalentreprenören utför.

Jag skulle påstå att alla dessa handlingar hör till det så kallade ramprogrammet och därför gäller samma svar som på frågorna 2 och 3 ovan. Det innebär att om SBC i handlingarna tar

avgörande beslut till den grad att det finns skäl att betvivla totalentreprenörens självständighet i projekteringen bör SBC som byggherrens ombud utse en BAS-P innan entreprenören kontrakteras.

3.2 Intervjuer

För att lättare kunna besvara de frågeställningar som ställdes upp i början av examensarbetet har jag gjort två intervjuer med personal på Arbetsmiljöverket. Med hjälp av dessa intervjuer ville jag få reda på vad de som är insatta i ämnet anser att SBC:s roll innebär. I slutsatsen erhålls en sammanvägning av deras svar och vad jag har kommit fram till. En sammanställning av de frågor som ställdes under intervjuerna finns i bilaga 1.

3.2.1 Ingenjör på Arbetsmiljöverket

Under examensarbetet utfördes en intervju med Gilbert Önsten på Arbetsmiljöverket. Han är civilingenjör och har arbetat på Arbetsmiljöverket i över 20 år. Önsten arbetar med bygganläggningsfrågor och han var ansvarig för arbetet med ändringarna i föreskrifterna.

Under intervjun framkom det att Önstens uppfattning är att SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare inte övertar byggherrens arbetsmiljöansvar per automatik, bostadsrättsföreningar innefattas ju inte av konsumenttjänstlagen. Ansvar för arbetsmiljön ligger på byggherren så länge han inte överlåter ansvaret på en uppdragstagare. Byggherren eller den eventuella uppdragstagaren har ansvaret att utse byggarbetsmiljösamordnare. En byggarbetsmiljösamordnare har enligt arbetsmiljölagen ett ansvar för arbetsmiljön parallellt med byggherren, eller den eventuella uppdragstagaren. Om SBC medverkar i planeringen måste arbetsmiljön beaktas och de ska kunna svara för det egna arbetet. Det är viktigt att SBC ser till att beakta arbetsmiljösynpunkter inom ramen för det uppdrag de har.

Önsten uppfattar det som att förslagshandlingen som SBC tar fram för en entreprenad kan räknas som planering och projektering. Om de planerar saker inför bygget ska de tänka på arbetsmiljön. Det kan till exempel handla om planering av hur saker ska fraktas ut och in i trånga utrymmen vid exempelvis stambyten, hur god ergonomi ska åstadkommas och hur transporter ska genomföras och så vidare.

Enligt Önsten är det byggherren som har BAS-P-ansvaret fram till dess att totalentreprenören kontrakteras och övertar arbetsmiljöansvaret, så länge ingenting annat har angetts.

Byggherren har följaktligen ansvaret för att en kompetent BAS-P utses. Men Önsten påpekar

att SBC bör råda bostadsrättsföreningarna att skriva över ansvaret för arbetsmiljön och därmed BAS-P på SBC. Om självständighetskravet uppfylls och det är SBC som bestämmer bör det kanske få gå så långt att SBC får fungera som uppdragstagare under perioden innan totalentreprenören kommer in i bilden. Byggherren kan sedan låta totalentreprenören ta över uppdraget och en ny BAS-P får avlösa den som utsetts av SBC. Det får däremot inte finnas mer än en BAS-P åt gången. Önsten är noga med att kommentera att det är byggherren som bör utse uppdragstagare och skriva över uppdraget från SBC till totalentreprenören. Om en uppdragstagare ska ta över byggherrens arbetsmiljöansvar måste två avtal tecknas, ett uppdragsavtal och ett tillägg om att arbetsmiljöansvaret överläts. Önsten vet inte om SBC som specialist har någon form av upplysningsplikt gentemot bostadsrättsföreningarna.

Under intervjun framkom det att Önsten menar att det egentligen inte finns någon gräns för hur utförliga de handlingar som SBC upprättar och som ligger till grund för entreprenaden ska vara för att räknas som planering eller projektering. Det brukar enligt Önsten sägas att så snart beslut börjar tas om sådant som kan ha betydelse för arbetsmiljön bör det finnas en BAS-P. Arbetsmiljöverket vill att beaktande av arbetsmiljön inleds så tidigt som möjligt i projektet och därför spelar det egentligen ingen roll om handlingarna räknas som planering eller projektering.

Önsten förklarar begreppet planering som annat än projektering. Det handlar om hur projektet läggs upp och kan till exempel beröra tidplanering och vilka utrymmen och områden som får disponeras med mera. Planeringen utförs under skedet innan byggandet startar. I den övergripande planeringen anges förutsättningar och den kan se väldigt olika ut från projekt till projekt. Framtagandet av en förslagshandling kan därmed vara att planera.

Önsten anser att det inte finns några formella krav på hur SBC ska skriva för att överlåta arbetsmiljöansvaret på nästa part. Det är emellertid viktigt att tänka på är att det ska vara tydligt vem som har utsetts till uppdragstagare och att denne måste ha godkänt det. Det måste finnas något slags avtal mellan byggherre och uppdragstagare och det måste även framgå att ansvaret för arbetsmiljön överläts. Att SBC som i nuläget i de Administrativa föreskrifterna under rubrik AFD.3641-AFD.3644 (se bilaga 2) anger att totalentreprenören övertar ansvaret och i entreprenadkontraktet anger att byggherrens arbetsmiljöansvar överläts på entreprenören borde vara fullt tillräckligt. Om projektet kräver en förhandsanmälan ska det även anges i den vem som är utsedd till uppdragstagare och det ska dessutom framgå i arbetsmiljöplanen. Vad

det gäller arbetsmiljöplanen är det bra om SBC överlämnar de överväganden som gjorts i den tidiga planeringen och projekteringen till totalentreprenören.

3.2.2 Jurist på Arbetsmiljöverket

Jag har även gjort en intervju med en jurist på Arbetsmiljöverket vid namn Charlotta Gottschalk Dieden. Hon har varit verksam på arbetsmiljöverket i fem år och innan dess på en advokatbyrå i åtta år, där hon jobbade med arbetsrätt och fastighetsjuridik. På grund av sin tidigare erfarenhet arbetar Gottschalk Dieden med bygg- och anläggningsfrågor på Arbetsmiljöverket och hon har bland annat upprättat ett internt vägledningsdokument för Arbetsmiljöverket i avseende på tillämpningen och tolkningen av de nya byggreglerna.

Under intervjun framkom det att SBC inte har något arbetsmiljöansvar i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare, om inget annat avtalas. Gottschalk Dieden tror att förslagshandlingen som SBC upprättar inför en entreprenad räknas som planering eller projektering, men att det beror på vad som menas med förslagshandling. Förslagshandlingen borde åtminstone inte räknas som en konstruktion, eftersom en sådan upprättas av en konstruktör. Det skulle vara om SBC låter en konstruktör upprätta en konstruktionsritning redan i den tidiga planeringen.

Enligt Gottschalk Dieden är det byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön och för att en BAS-P utses, fram till dess att ansvaret överläts på en uppdragstagare. Det är upp till byggherren om han utser sig själv eller någon annan till BAS-P. När totalentreprenören sedan kommer in i bilden kan byggherren överlåta ansvaret på honom och entreprenörens BAS-P kan avlösa byggherrens.

Det är en förhandlingsfråga om SBC ska överta byggherrens BAS-P-ansvar i den tidiga planeringen innan entreprenören övertar ansvaret, menar Gottschalk Dieden. Byggherren ska utse en kompetent BAS-P innan entreprenören tar över ansvaret, om planeringen och projekteringen har påbörjats. Det finns olika sätt att göra detta på. Om det finns utbildad och kompetent personal på SBC kan byggherren utse SBC till BAS-P. I denna roll har SBC ett arbetsmiljöansvar enligt kap 7a§ AML. Det finns även möjlighet att SBC som byggherrens ombud kan utse en BAS-P, men i det fallet ska det ingå i avtalet mellan byggherren och SBC. Gottschalk Dieden tycker att det är viktigt att påpeka att SBC vid det sistnämnda alternativet inte övertar byggherrens arbetsmiljöansvar, det är byggherren som har ansvaret så länge det

inte träffas något avtal med en uppdragstagare. SBC kan även fungera som uppdragstagare, vilket är det optimala för byggherren som oftast inte har tillräcklig kunskap om ämnet. Frågan är emellertid om SBC vill ha det ansvaret, i så fall måste de antingen ha kompetensen inom företaget eller handla upp den. Vad Gottschalk Dieden vet har SBC ingen upplysningsplikt gentemot byggherren avseende vem som ska utses till BAS-P. Det skulle vara om det står något i bostadsrättslagen eller om bostadsrättsföreningen är medlem i SBC och det står något om upplysningsplikt gentemot medlemmar i stadgarna.

Gottschalk Dieden menar att det inte finns någon gräns för hur utförliga handlingarna ska vara för att räknas som planering eller projektering. Det tidiga planeringsskedet innan totalentreprenören kontrakteras kallas programskede och kan till exempel innehålla tidplanering, planering av byggnadstyp och tidig planering av transportvägar med mera. Programskedet räknas oftast till planeringsstadiet. En BAS-P ska utses när byggherren kommer in i planerings- och projekteringsskedet och i detta skede är ofta konkreta arbetsmiljökonsekvenser påtagliga.

Det finns ingen definition på vad ordet planera betyder, enligt Gottschalk Dieden, men framtagandet av en förslagshandling kan vara att planera, men det är olika från projekt till projekt. Gottschalk Dieden uppfattar det emellertid som att det som SBC kallar förslagshandling innefattar planering och projektering.

Gottschalk Dieden anser att innehållet i de Administrativa föreskrifterna under rubrik AFD.3641-AFD.3644 (se bilaga 2) där SBC anger att totalentreprenören övertar ansvaret för arbetsmiljön, BAS-P och BAS-U är tillräckligt bra för att överlåta ansvaret på entreprenören. Men hon är noga med att påpeka att det mest nödvändiga för att byggherren ska kunna överlåta sitt arbetsmiljöansvar är att uppdragstagaren har ett självständigt uppdrag enligt 3 kap 7c§ AML. Det räcker inte med att ha en korrekt skrivning i kontraktet om självständighetskravet inte uppfylls.

Arbetsmiljöplanen ska upprättas innan etableringen, enligt Gottschalk Dieden. Det finns alltså ingen skyldighet för byggherrens/SBC:s första BAS-P att upprätta en arbetsmiljöplan, den behöver inte påbörjas förrän totalentreprenörens BAS-P tar över. Tanken är emellertid att byggherren redan innan totalentreprenören tar över ansvaret, i programskedet, utformar ett slags skal där han har med risker med mera och påbörjar upprättandet av arbetsmiljöplanen

som sedan totalentreprenören fyller på. Byggherren överlämnar helt enkelt det han har hunnit komma fram till. Det är bra att någon som har ögon för arbetsmiljö upprättar en arbetsmiljöplan.

4 Diskussion

Resultatet visar att det är byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön så länge han inte överlåter ansvaret på en uppdragstagare. SBC övertar inte byggherrens arbetsmiljöansvar om inget avtal träffats om att SBC tar på sig rollen som uppdragstagare.

De två intervjuade personerna arbetar båda på Arbetsmiljöverket och är mycket insatta i de frågor som ställdes. Vid en jämförelse av deras svar är det uppenbart att de har snarlik inställning till hur de ändrade byggreglerna ska tolkas. Med anledning av det kan deras svar anses vara realistiska och tillförlitliga. En del av mina svar skiljer sig från de svar som intervjuerna gav, vilket beror på att jag inte har lika stor erfarenhet. I de flesta svar har jag emellertid varit inne på rätt spår, men personalen på Arbetsmiljöverket har kunnat ge mer specifika förklaringar. Vid de tillfällen jag inte har svarat på samma sätt som Önsten och Gottschalk Dieden har deras svar värderats högre än mina vid sammanvägningen. Resultatet är betydelsefullt eftersom personal på SBC får en vägledning om hur de kan arbeta i framtiden och följa de regler som finns.

Den metod jag har använt, som framförallt har gått ut på att intervjua två personer som har goda kunskaper om ämnet, anser jag vara det bästa sättet att få trovärdiga svar på de frågeställningar som ställdes upp tidigt i examensarbetet. Det faktum att jag valde att intervjua två personer ökar svarens tillförlitlighet, eftersom olika personer fokuserar på olika detaljer när de får en fråga. Att jag redan hade besvarat frågeställningarna gjorde det också lättare att förstå de svar jag fick vid intervjuerna.

Det har funnits vissa svårigheter med att besvara frågeställningarna, eftersom det handlar om att tolka lagar och föreskrifter. Det beror framförallt på att lagändringarna är relativt nya och därför inte har hunnit användas i särskilt stor utsträckning ännu. Detta gör att det inte har varit möjligt att få tag på några prejudikat, det vill säga domar som kan ha betydelse för framtida avgöranden.

Vad det gäller SBC:s upplysningsplikt gentemot bostadsrättsföreningarna har varken jag, Gottschalk Dieden eller Önsten kunnat peka på någon specifik lagtext som anger att någon sådan finns. Men SBC bör ändå vara noga med att upplysa bostadsrättsföreningarna om vad som gäller, om inte annat för att få ett gott anseende bland kunderna.

Resultatet visar att Arbetsmiljöverket önskar att beaktande av arbetsmiljön inleds så tidigt som möjligt i projektet och att en BAS-P ska utses när byggherren kommer in i planerings- och projekteringsskedet. Vilket innebär att en BAS-P i de flesta fall ska utses vid det skede som äger rum innan totalentreprenören tar över arbetsmiljöarbetet.

5 Slutsatser

I det här kapitlet har en sammanvägning av de svar på frågeställningarna som jag har kommit fram till och de svar som de intervjuade personerna på arbetsmiljöverket presterade sammanställts.

1. Vilket ansvar får SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare?

Önsten, Gottschalk Dieden och jag är alla överens om att SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare inte övertar byggherrens arbetsmiljöansvar. Det är alltid byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön så länge han inte överlåter ansvaret på en uppdragstagare. Så länge inget avtal träffats om att SBC tar på sig rollen som uppdragstagare gäller det endast för SBC att beakta arbetsmiljösynpunkter inom ramen för det uppdrag som åtagits, om SBC medverkar i planeringen. Det är viktigt att SBC kan svara för det egna arbetet.

2. Om SBC tar fram en förslagshandling för en entreprenad, räknas den handlingen som en projektering eller konstruktion och är de tvungna att utse en BAS-P?

Slutsatsen är att förslagshandlingen mycket väl kan räknas som planering och projektering, lite beroende på vad handlingen innehåller. Om SBC i förslagshandlingen planerar saker inför bygget ska de tänka på arbetsmiljön. Det kan till exempel handla om planering av hur saker ska fraktas genom trånga utrymmen vid exempelvis stambyten, hur god ergonomi ska åstadkommas och hur transporter ska genomföras och så vidare. Det är byggherren som har ansvaret att utse en BAS-P så länge han inte har överlåtit ansvaret på en uppdragstagare.

3. Om SBC har skapat en handling där ansvaret för BAS-P och BAS-U överläts till den huvudentreprenör som ska utföra tjänsten/entreprenaden, är SBC BAS-P till dess att entreprenören skrivit under avtalet?

Det är byggherren som har ansvaret för arbetsmiljön och därmed ansvaret för att en BAS-P utses fram till dess att ansvaret överläts på en uppdragstagare. I det här fallet fram till dess att totalentreprenören övertar ansvaret för arbetsmiljön. Byggherren ska utse en BAS-P så fort planeringen och projekteringen har påbörjats och det sker ofta innan totalentreprenören kommer in i bilden. När totalentreprenören tar över ansvaret får dennes BAS-P avlösa byggherrens.

Om SBC ska ta på sig byggherrens BAS-P-ansvar i den tidiga planeringen innan entreprenören övertar ansvaret är något av en förhandlingsfråga och det finns flera sätt att göra detta på. Ett alternativ är att byggherren utser SBC till BAS-P, men i det fallet krävs det att SBC har utbildad och kompetent personal. Ett annat alternativ är att SBC som byggherrens ombud utser en BAS-P, men det ska i så fall ingå i avtalet mellan byggherren och SBC. För byggherren vore förmodligen det optimala att SBC får fungera som uppdragstagare under perioden innan totalentreprenören kommer in i bilden, eftersom byggherren oftast inte har tillräckligt mycket kunskap om ämnet. Detta är det tredje alternativet. Om SBC ska kunna vara uppdragstagare krävs det att självständighetskravet uppfylls och att det är SBC som bestämmer. Att vara uppdragstagare är ett stort ansvar och det kräver en viss kompetens, det är inte säkert att SBC vill ta på sig det ansvaret.

Vilket av de olika alternativen det är bäst att arbeta efter beror på vad SBC och byggherren kommer överens om. Ett alternativ som gynnar byggherren, men som inte ger SBC ett mycket stort ansvar är det andra alternativet, vilket innebär att SBC som byggherrens ombud utser en BAS-P. Om SBC vill underlätta för byggherren ytterligare bör de ta på sig rollen som uppdragstagare.

4. Hur bör SBC skriva för att överlåta både BAS-P och BAS-U-ansvaret till nästa part?

Det finns inte några formella krav på hur SBC bör skriva för att överlåta arbetsmiljöansvaret, men det måste vara tydligt. Det krävs ett avtal mellan byggherre och uppdragstagare och det måste framgå att ansvaret för arbetsmiljön överlåts. Det viktigaste för att byggherren ska kunna överlåta sitt arbetsmiljöansvar är emellertid att uppdragstagaren har ett självständigt uppdrag, det räcker inte med att ha en korrekt skrivning i kontraktet om detta krav inte uppfylls. Att SBC som i nuläget i de Administrativa föreskrifterna under rubrik AFD.3641-AFD.3644 (se bilaga 2) anger att totalentreprenören övertar ansvaret och i entreprenadkontraktet anger att byggherrens arbetsmiljöansvar överlåts på entreprenören borde vara fullt tillräckligt.

Om projektet kräver en förhandsanmälan ska det även anges i den vem som är utsedd till uppdragstagare och det ska dessutom framgå i arbetsmiljöplanen. Vad det gäller arbetsmiljöplanen är tanken att byggherren redan innan totalentreprenören tar över ansvaret påbörjar upprättandet av denna. Det enda kravet är emellertid att arbetsmiljöplanen upprättas innan etableringen.

5. I vilket läge, enligt den nya lagen, krävs BAS-P-ansvar för förslagshandling, rambeskrivande handling respektive slutlig handling, som ligger till grund för den tjänst/entreprenad som ska utföras?

Det finns ingen gräns för hur utförliga de handlingar som SBC upprättar och som ligger till grund för entreprenaden ska vara för att räknas som planering eller projektering. Men det spelar egentligen ingen roll om handlingarna räknas som planering eller projektering eftersom Arbetsmiljöverket ändå vill att beaktande av arbetsmiljön inleds så tidigt som möjligt i projektet. Det tidiga planeringsskedet innan totalentreprenören kontrakteras kallas programskede, vilket oftast räknas till planeringsskede. En BAS-P ska utses när byggherren kommer in i planerings- och projekteringsskedet.

Det finns ingen definition på vad begreppet planera innebär. Men Önsten förklarade under intervjun att planering handlar om hur projektet läggs upp och kan till exempel beröra tidplanering och vilka utrymmen och områden som får disponeras med mera. Framtagandet av en förslagshandling kan vara att planera. Vad gäller förslagshandlingen som SBC upprättar bör den räknas som planering och projektering.

6 Förslag till fortsatt arbete

När en längre tid har förflutit sedan ändringarna i arbetsmiljölagen och i föreskrifterna AFS 1999:3 om byggnads- och anläggningsarbete började gälla kan en helt ny utvärdering utföras. På grund av att reglerna är relativt nya finns det en del svårigheter med att besvara frågeställningarna. Om en tid kommer de nya reglerna att ha använts mer och det kommer att vara möjligt att få tag på bland annat prejudikat, alltså domar som kan ha betydelse för framtida avgöranden. Arbetsmiljöverkets bild av hur de vill att de nya reglerna ska användas kommer också att ha klarnat. Vid ett framtida arbete med dessa frågor kommer det att finnas en tydligare vision av hur reglerna kan följas på bästa sätt.

Följande frågeställningar kan även vara intressanta att besvara i ett fortsatt arbete:

- Vad får det för påföljder om en byggarbetsmiljösamordnare gör något misstag?
- Vad händer med ansvaret för eventuella brister om en uppdragstagare går i konkurs?
- En uppdragstagare ska självständigt ansvara för planering och projektering och/eller för utförandet och det ska vara han som styr och beslutar i byggprocessen. Därmed får inte byggherren lägga sig i för mycket, men hur ser uppdragstagarens ekonomiska ansvar och befogenheter ut? Har han rätt att förorsaka extra kostnader för att förbättra arbetsmiljön?

7 Referenser

7.1 Litteratur

Arbetskyddsstyrelsen (2009) *AFS 1999:3 Byggnads- och anläggningsarbete*

Arbetsmiljöverket (2008) *AFS 2008:16 Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ändring i Arbetskyddsstyrelsens föreskrifter (AFS 1999:3) om byggnads- och anläggningsarbete*, Arbetsmiljöverkets publikationsservice, Stockholm

Arbetsmiljöverket (2009) *Nya regler för bättre arbetsmiljö i byggbranschen*, Arbetsmiljöverkets publikationsservice, Sundsvall

Arbetsmiljöverket (2009) *Säkrare bygg- och anläggningsarbete*, Arbetsmiljöverkets publikationsservice, Stockholm

Arbetsmiljöverket (2009) *Tillsynsserien 3/2009*

Arbetsmiljöverket (2010) *Arbetsmiljölagen och dess förordning med kommentarer i lydelse den 15 februari 2010*, Arbetsmiljöverkets publikationsservice, Stockholm, ISBN 978-91-7464-490-6

Arbetsmarknadsdepartementet (2008) *Bättre genomförande av EG:s byggnadsdirektiv*, Edita Sverige AB, Stockholm

Nordstrand, Uno (2008). *Byggprocessen*. Stockholm: Liber AB

Regeringen (2008) *Prop. 2008/09:5*, Stockholm

Söderberg, Jan (2009). *Att upphandla byggprojekt*. Malmö: Studentlitteratur

7.2 Internet

Arbetsmiljöverket (2010) *Frågor och svar - Kan ett bygg- eller projektledningsföretag vara uppdragstagare och överta byggherrens arbetsmiljöansvar?*(Elektroniskt) URL:

<http://www.av.se/fragorochsvar/1091.aspx> (2010-04-20)

Arbetsmiljöverket (2010) *Frågor och svar - Kan entreprenören vara uppdragstagare och överta byggherrens arbetsmiljöansvar vid en styrd totalentreprenad?*(Elektroniskt) URL:

<http://www.av.se/fragorochsvar/1092.aspx> (2010-04-20)

Arbetsmiljöverket (2010) *Utbildning av byggarbetsmiljösamordnare* (Elektroniskt) URL:

<http://www.av.se/teman/bygg/ansvar/bas.aspx> (2010-04-20)

Arbetsmiljöverket (2010) *Vilka krav ska gälla på hur byggarbetsmiljösamordnarens*

kompetens ska dokumenteras? Elektroniskt) URL: <http://www.av.se/fragorochsvar/1099.aspx>

(2010-06-01)

7.3 Personliga kontakter

Gottschalk Dieden, Charlotta, Intervju den 29 april 2010

Önsten, Gilbert, Intervju den 28 april 2010

Bilaga 1

Intervjufrågor

- SBC fungerar som projektledare och hjälper bostadsrättsföreningar att handla upp totalentreprenader. I upphandlingen fungerar SBC som ett slags ombud åt bostadsrättsföreningen. Vilket arbetsmiljöansvar får SBC i den mellanroll där de varken är byggherre eller utförare?
- Om SBC tar fram en förslagshandling för en entreprenad, vad räknas den handlingen som? Räknas den som en projektering eller konstruktion?
- Om SBC överlåter ansvaret för BAS-P och BAS-U till den totalentreprenör som ska utföra entreprenaden, har SBC eller byggherren BAS-P-ansvaret till dess att entreprenören skrivit under avtalet?
- Om det är byggherren som har BAS-P-ansvaret, bör eller måste SBC i så fall överta byggherrens ansvar, eftersom bostadsrättsföreningarna oftast inte har kunskap om ämnet och eftersom SBC fungerar som ombud åt föreningarna? Och ska det i så fall anges i avtalet mellan byggherren och SBC att SBC övertar ansvaret att utse BAS-P?
- Har SBC som specialist någon form av upplysningsplikt gentemot byggherren?
- I vilket läge krävs BAS-P-ansvar för förslagshandling, rambeskrivande handling respektive slutlig handling, som ligger till grund för den entreprenad som ska utföras? Det vill säga finns det någon gräns för hur utförliga handlingarna ska vara för att räknas som planering/projektering?
- Finns det någon definition på vad lagen menar med ordet planera och är framtagandet av en förslagshandling att planera?
- Hur bör SBC skriva för att överlåta både BAS-P och BAS-U-ansvaret till nästa part? Räcker det med att SBC i de administrativa föreskrifterna under rubrik AFD.3641-AFD.3644 anger att totalentreprenören övertar ansvaret och i entreprenadkontraktet anger att byggherrens arbetsmiljöansvar överlåtes på entreprenören?
- Bör arbetet med arbetsmiljöplanen påbörjas innan totalentreprenören tar över?

Bilaga 2 - Utdrag ur AF**AFD.352 Provning**

Provning skall ske efter av entreprenören upprättad checklista.

Egenprovning skall genomföras av respektive entreprenör i takt med montaget.

Intyg och protokoll över eventuellt föreskriven provning eller mätning skall lämnas till B snarast.

TE skall medverka samt delta aktivt vid ev. samordnande funktionsprovningar.

Utöver vad som anges i övriga kontraktshandlingar skall erforderliga myndighetsprovningar utföras och bekostas av TE.

AFD.36 Samordning**AFD.361 Samordning av arbeten**

TE svarar för samordning av egna entreprenadarbeten på arbetsplatsen.

AFD.3641 Ansvar för byggarbetsmiljö

TE skall överta byggherrens arbetsmiljöansvar som regleras i arbetsmiljölagen kap 3 § 6 samt i Arbetsmiljöverkets ändringsföreskrifter AFS 2008:16 till föreskrifterna i AFS 1999:3, Byggnads- och anläggningsarbeten.

AFD.3642 Byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering (BAS-P)

TE skall utse byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering av entreprenaden med de uppgifter som anges i arbetsmiljölagen kap 3 § 7a samt i anslutande föreskrifter.

TE skall visa att den person som skall användas i samordningsarbetet har erforderliga kvalifikationer.(certifiering krävs efter 2010-01-01)

AFD.3643 Byggarbetsmiljösamordnare för utförande (BAS-U)

TE skall utse byggarbetsmiljösamordnare för utförande av entreprenaden med de uppgifter som anges i arbetsmiljölagen kap 3 § 7b och 7f samt i anslutande föreskrifter.

TE skall visa att den person som skall användas i samordningsarbetet har erforderliga kvalifikationer.(certifiering krävs efter 2010-01-01)

AFD.3644 Upplysning om byggarbetsmiljösamordnare

TE skall i anbudet ange namnen på de som avses inneha rollerna som byggarbetsmiljösamordnare för planering och projektering respektive som byggarbetsmiljösamordnare för utförande av entreprenaden

AFD.37 Dagbok

TE skall föra en för hela entreprenaden gemensam dagbok.